

MERTCAN KARACAN

*Zamanın arkı
Döndüğünde*

Remzi Kitabevi

MERTCAN KARACAN 1997'de, Kastamonu ilinin Çatalzeytin ilçesinde doğdu. Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunu olup hâlen serbest avukatlık yapmaktadır.

Şiir, yazı ve söyleşileri *Tay, Yaşam Sanat, Berfin Bahar, Şehir, Varlık, Sincan İstasyonu, OT, Kıyı, Edebiyat Nöbeti, Sadece ŞİİR, KE, Cumhuriyet Kitap* gibi basılı dergi ve gazetelerin yanı sıra *Edebiyat Burada, Gazete Duvar, mikroscope* gibi internet yayınlarında yer aldı.

Bugüne değin pek çok şehirde özellikle şiir ve Cumhuriyet tarihi odağında söyleşilere katıldı. Yine buralarda tek kişilik gösterilerle seyircileriyle buluştu.

Hâlen yayımlanmakta olan *KE* dergisinin yayın kurulu üyesi olan Karacan, Türk edebiyatına dergicilik alanında da emek vermeyi sürdürmektedir.

Kitapları:

Yağmuru Gözlerinde Sevdim (Şiir, 2013)

Bırak Kalsın Küllerimiz (Şiir, 2017)

Seni Yanımda Götüremezdim (Şiir, 2025)

MERTCAN KARACAN

Zamanın arkı
Döndüğünde

DENEME

Remzi Kitabevi

ZAMANIN ÇARKI DÖNDÜĞÜNDE / Mertcan Karacan

© Remzi Kitabevi, 2026

Her hakkı saklıdır.

Bu yapıtın aynen ya da özet olarak
hiçbir bölümü, telif hakkı sahibinin
yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

Yayına hazırlayan: Ceyhan Usanmaz

Kapak tasarımı: Ömer Erduran

ISBN 978-975-14-2286-6

BİRİNCİ BASIM: Nisan 2026

Kitabın basımı 1000 adet yapılmıştır.

Remzi Kitabevi A.Ş., Akmerkez E3-14, 34337 Etiler-İstanbul

Sertifika No: 10705

Tel (212) 282 2080 Faks (212) 282 2090

www.remzi.com.tr post@remzi.com.tr

Baskı ve cilt: Seçil Ofset, 100. Yıl Mah., Matbaacılar Sitesi

4. Cad. No. 77, Bağcılar-İstanbul

Sertifika No: 44903 / Tel (212) 629 0615

İçindekiler

Önsöz.....	7
------------	---

I. BÖLÜM

Geldim

Sür Eşği Orta Asya'ya	13
Neresi Hoş Bunun?	16
Asıl Tehlike.....	19
Yeni Nesil Mantarlar	24
Kemik Deyip Geçmemeli	27
Aynısı.....	35
Sindirilmişlik Dile Nasıl Yansır?	37
Göreceğiz	40
Çirkin Ruhlar Fotoğrafhanesi	43
Ya Yaşam Ya Gri	46
Bu Üçüncü Gelişleri.....	49
Kapitalizm Nedir?	53
Olmayana Özlem	57
Mektup Var!	61
Ünlü Dili ve Edebiyatı	63
Çifte Standart	67
Yüce İnsan, Bu Sana!	69

II. BÖLÜM

Gördüm

6

Zamanın Çarkı Döndüğünde.....	75
Geçmiş Oldu.....	79
Anladığı Dilden.....	84
Kışlada Bir Tuhafiye	87

III. BÖLÜM

Sevdim

Şairin Kız Kulesi	95
İki İskender, Lütfen!.....	99
Konuşanlar	102
Bir Dizeden	106
Sait Faik Sarısı ya da Sarı Sait Faik.....	110
Nâzım Yanlışları.....	114

Önsöz

Zaman ile bir alıp veremediğim mi vardı, bu kitabı yazarken? Yoktu aslında. Kaldı ki bir oturuşta yazılmış bir kitap da değil bu, bir yazılar toplamı. Yani her defasında bambaşka bir dertle ya da öncesinde çakan bir fikrin şimşegiyle kaleme almıştım bu kitabın içerisindeki yazıları ama günün sonunda fark etmiştim ki her biri ister istemez aynı türden bir mayayla yoğrulmuştu: Zaman mayasıyla!

Bunda, hiç şüphe yok ki, zamanın yanı başımızda sessiz bir nehir gibi daima akıyor olmasının payı çok büyüktü. Öyle ki o, yıllara, aylara, günlere, saatlere bölünmemiş olsaydı bile yine böyle gelişecekti bu durum. Bizi yine yaşlandıracak, saçlarımızı yine ağartacak, çizgilerimizi yine derinleştirecek, ellerimizi yine buruşturacak, bellerimizi yine bükecek, ölümlerimizi yine çürütecek ve her şeyi bir şekilde sonuyla yine buluşturacaktı. O, vardı çünkü. Baştan beri olandı.

Hâl böyleyken, yani onu içinde bu denli büyütmüşken yazılarına yer yer eser miktarda, yer yer ise düşünceler dolusu eklemekten edememiş olmalıydım ki, bir araya getirdiğim bu yazılardan yükselen en yoğun koku onun kokusu olmuştu işte! Bendeniz de sırf bu yüzden, böylesi bir kitaba “zaman”sız bir ad koymak istememiş ve arayışlarımı daha ilk andan bu yönde sürdürmüştüm. Ta ki, bir gece yarısı, zaman mefhumunun oldukça dışında ilerleyen bir saatte, kitabın içindeki bir yazı-

nın başlığını kitabın adına da yakıştırana dek: “Zamanın Çarkı Döndüğünde!”

8

Bundan önce başka adlar düşünmemiş miydim bu kitaba? Düşünmüştüm elbet. Ama bu toplamı onun kadar sırtlayamamıştı hiçbirisi, taşıyamamıştı. Çünkü yazılar zamandan çok onun daima dönmekte olan o gizli çarkını ve bunun neticesinde olanları ele almıştı: Gitgide yozlaşan saklama kültürünü, zaman içinde çürüyen eğitim sistemini, hoşgörünün aba altından gösterilen bir sopaya dönüşünü, dört bir yanımızın rantla çevrilişini, bilgiye rağbetin yavaş yavaş yok oluşunu, inceliklere karşı duyulan ilgi kaybını vs. Yani ucu bir şekilde vicdana değen pek çok şeyi...

Tabii bunların üç ayrı bölümde yayımlanması fikri de yine toplamı oluşturduktan, yani yazıları bir araya getirdikten sonra çıkmıştı. Bakmıştım ki bu yazılar bir araya gelmeden çok önce ayrıışmışlardı bile. Bir kısmı sistem eleştirileri odağında, bir kısmı anılarımdan esinle, kalan kısmı ise edebiyat yolundaki ustalarım vefayla yazılmışlardı çünkü. İşte tam da bu yüzden, bölüm adlarını, Julius Caesar’ın o ünlü “veni, vidi, vici” yani “geldim, gördüm, yendim” sözünden esinle “geldim”, “gördüm” ve “sevdim” şeklinde koymaya karar verdim. Neticede ilk kısımda “zamanın çarkı döndüğünde ‘gelip’ bulunduğum sistem eleştirilerimi”, ikinci kısımda “zamanın çarkı döndüğünde ‘görüş’ tanıklık ettiğim anılarımı”, üçüncü kısımda ise “zamanın çarkı döndüğünde ‘sevip’ saydığım ustalarımı” kalem almıştım. Öyleyse Julius Caesar’ın kahramanlık tasladığı bir yerde ben de pekâlâ incelik taslayabilirdim!

İşte böyle! Zaman ile bir alıp veremediğim, başta da söylediğim üzere, elbette yoktu bu kitabı yazarken; ama zaman içinde anlamıştım ki Alman yazar Goethe’ye, “Dur ey zaman, ne güzelsin!” dedirten o coğrafya kadar huzurlu bir coğrafyada da

yaşamıyordum. Hâliyle ben de payıma düşene razı gelmiş ve çarkı hiç durmamacasına dönen şu zamanın gözümün önünde öğüttüklerini olsun birer yazıya dönüştüreyim istemiştim. Dilerim şimdi zaman onların zamanıdır ve kendilerine okuyucudan çok anlayıcı bulurlar. Çünkü ben yazarken pek çoğunu nereye vardırılmak istediğimi, onlarla nereye varılmak istediğimi bile anlayamadım. Hatta zaman zaman kendimi bile...

20-22 Eylül 2025
İstanbul-Kastamonu

I. BÖLÜM

Geldim

Sür Egeği Orta Asya'ya

Eski Türklerde ne güzel bir âdetmiş o öyle, ölüleri eşyasıyla birlikte gömmek. Düşünülduğünde; büyüklüğüne, küçüklüğüne, gücüne, acizliğine, şanına, şöhretine, hiçbir şeye bakılmadan, hiçbir anlamda şekilcilik yapılmadan yani, her ölü için bir müze kuruluyor özenle. Muhteşem âdet! Belki gezilemiyor hiçbirini, belki her istenildiğinde görülemiyor gömülenler ama bugünün ağzıyla “ilkel” denilebilecek o çok eski topluluklarda bile saklama kültürünün, yani gerçek anlamda muhafazakârlığın bu kadar gelişmiş olması bende aşırı derecede bir hayranlık uyandırıyor kendilerine karşı, ne yalan söyleyeyim!

Ha, denilebilir ki şimdi bana, “Yahu Karacan, müze de nereden çıktı, onlar bunu yalnızca ‘ölümden sonra da bir hayatın olduğu’ inancıyla yapıyorlardı!” Elbette denilebilir böyle şeyler, niçin denilemesin ki! Ama, laf orada kalmaz ya, sorarlar onu diyene de: “Şu yeni ve bir o kadar da Müslüman olan Türklerin ölümden sonraya dair inançları eskilerinkinden farklı mı sanki? Bugün niye böyle bir âdet yok öyleyse?”

Uzun lafın kısası, ölülerin eşyasıyla birlikte gömülmeleri âdeti ya da inancı ya da fikri, adına her denilirse denilsin, muhteşem bir gelişmişlik göstergesi bence. İncelik, duyarlılık, kadirşinaslık timsali... Böyle yapılarak, hiç değilse, ölen kişilere ait eşyanın nerede oldukları bilinir kılınmış ki bu bile başlı ba-

şına değer övgüye! Hele bugünden, şairin de dediği gibi şu “çok çiğ çağ”dan bakınca olaya, övmemek elde değil rahmetlileri (sonuçta her biri rahmetli şimdi), yüceltmemek elde değil!

Öyle ya, lafa gelince mangalda kül bırakmayız, din de bizdedir, inanç da, muhafazakârlık, incelik, duyarlılık, kadirşinaslık da; ama ölüye saygımız en çok, o da en çok, tutup topırağa verene kadardır onu, gömene kadar. Sonrası? Sonrası “adam mezarı, metrukâtı mezata” hesabı... Nesi kalmışsa sat, nesi kalmışsa dağıt; satamadığının, dağıtamadığının da kavgasını et, ne âlâ! Öyle üç beş ailenin, beş on kişinin sorunu da değil bu, ha! Hepimizin, her birimizin, kimliğimizin bir sorunu, ülkemizin. Daha açık söylemem gerekirse, şu Yeni Türklerin...

Yoksa biz o eski biz olsaydık, yani bahsini ettiğim atalarımızın devrine denk gelmiş olsaydık, hadi geçtim kendi akrabalarımızın “metrukât”ından, “böylesi yüz yılda bir anca gelir dünyaya” denilebilecek değerdeki insanlarımızın, söz gelimi Şemsettin Sami’nin, ki kendileri ilk Türkçe romanı ve ilk Türkçe ansiklopediyi kaleme almıştır, yirmi bin ciltlik kütüphanesini vefatının hemen ardından yağmalayıp elden çıkarır mıydık?

Ya da ezkaza o binlerce yıl önce başlamış olsaydık yerimizde saymaya da, bir şekilde Eski Türkler olarak kalıverseydik, edebiyatımıza birbirinden değerli romanlar, birbirinden değerli hikâyeler, birbirinden değerli tiyatro oyunları kazandırmış olan Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın duvarlar dolusu kitaplarını, piyanosunu, bisikletini, kemanını, avizelerini, antikalarını, defterlerini ve daha pek çok eşyasını vefatından bu yana peyderpey kaybeder, el altından yok eder miydik? Ustanın Heybeliada’daki o güzelim evini keza, çürümeye, yıkılmaya, otlara, çalılıklara, farelere, çiyanelara terk eder miydik?

Geçtim eşyadan, hadi geçtim, tarih ilmine insan sıcaklığını katık ederek yazdığı birbirinden değerli eserleriyle geçmişimi-

ze ışık tutmuş, İstanbul için kısıtlı imkânlarına rağmen benzersiz bir ansiklopediye imza atmış olan Reşad Ekrem Koçu'yu; şirirleriyle bir döneme damgasını vurmuş, hikâyeleriyle nice kalbe değmiş ve yine İstanbul için, "Öpüp başıma koymak istediğim şehir!" diye haykırmış olan Ziya Osman Saba'yı koskoca İstanbul'da yersiz yurtsuz, mezarsız, taşsız bırakır mıydık?

Hakeza Cahit Irgat'ın, hakeza Güngör Gençay'ın ve daha dün denilebilecek kadar yakın bir zamanda ise küçük İskender'in kütüphanelerini, yangından mal kaçırırçasına vefatlarının hemen ardından sağa sola dağıtır, ona buna cepletir, raflarından Vita yağlarının, kiloluk peynir tenekelerinin, fırıldakların, topaçların, kaynana zırlıtlarının sırttığı antikacılara yok pahasına peşkeş çeker miydik?

Elbette yapmazdık, öyle değil mi, elbette yapmazdık hiçbirini! O kadar anı, o kadar eşya, o kadar eser... Giderdik, en fazla, toplardık vakti gelince hepsini, toprağa, sahiplerinin yanı başlarına gömüverirdik. Hem böylece, gezilemiyor, görülemiyor bile olsalar, bir işe yaramış ve müzeler kurmuş olduğumuzla övünürdük. Ama ne var ki, geldiğimiz şu noktada, değil müzelerini, hayallerini bile kurmak zor artık bunların. Geçti çünkü pazarı Bor'un; değiştik biz de, çok değiştik, Yeni'lendik bir defa! Şu hâlde, Orta Asya'ya kadar geri geri sürsek belki anca, eşeği...

Neresi Hoş Bunun?

Zamanla anlam daralmasına uğrayan bazı kelimeler vardır. “Kelimeler, albayım, bazı anlamlara gelmiyor,” diyen Oğuz Atay gibi söylemeye çalışırsak, böylesi kelimeler bir zaman sonra gerçekten de bazı anlamlara gelemez olurlar. Daralırlar çünkü. Kurumaya başlayan bir göl gibi, bazı eski anlamlarını bıraka bıraka dışarıda, ufacık kalırlar. Başlarda, kız veya erkek fark etmeksizin “evlat” anlamına gelen “oğul” sözcüğünün zamanla yalnızca erkek çocukları karşılar olması bunun en diri örneklerinden yalnızca biridir. Ya da eskiden erik, kayısı, şeftali gibi meyvelerin tümünü birden içine alan “erik” sözcüğünün bugün bunlardan yalnızca birini karşılıyor olması...

Dil ve anlatım dersi kitaplarının hiçbiri benimle aynı fikirde değilse de ben “hoşgörü” sözcüğünün de artık bu gruptan, yani daralanlar sınıfından sayılması gerektiğini düşünüyorum. Öyle ya, önceleri “herhangi birinin herhangi birine gösterdiği müsamaha” anlamına gelen bu sözcük, hanidir yalnızca “güçlünün güçsüze, zenginin fakire veya çoğunluğun azınlığa bir lütufta bulunarak göz yumması” anlamını karşılıyor. Bir tehdit unsuru taşıyor içinde artık. Yer aldığı her cümle, bulunduğu her ortam, hecelendiği her ağız sanki içten içe ve fakat buram buram, “Biz hoş gördüğümüz sürece varsınız!” gibisinden gizli bir tehdit kokuyor.

Hepimiz çok yakından tanıyoruz aslında bu kokuyu. Üç ta-

rafi denizlerle, her tarafı ağaçlarla çevrili ülkemize yosun kokusundan, reçine kokusundan, bilmem ne kokusundan çok bu koku hâkim çünkü. Kürt müsün, Kürtçe mi konuşacaksın, birileri seni hoş gördüğü sürece yapabilirsin bunu. Alevi misin, cemi cümle bir odada toplanıp ibadet mi edeceksin, birileri seni hoş gördüğü sürece... Eşcinsel misin, kendi cinsiyetinden biriyle sokaklarda el ele mi, birileri seni hoş gördüğü... Muhalif misin, ses mi çıkaracaksın bir şeylere, yine birileri, yine birileri, yine birileri... Onlardan, yani o birilerinden değilsen, inandığını savunabilmen, dilediğince yaşayabilmen, varlığını idame ettirebilmen dahi yine o birileri tarafından hoş görülüyor olup olmadığına bağlı ki, bahsini ettiğim koku bu denli ağır bir koku işte, bu denli iğrenç bir koku...

İşin daha da iğrenç yanı, bu kokuyu ülkemiz hava sahasına hâkim kılanlar ile, Yunus'tan olsun, Mevlânâ'dan olsun, hoşgörü üzerine söylenmiş vecizleri dillerinden eksik etmeyenler genellikle aynı kişiler. Nasıl ki Allah ile aldatanlar ile Allah kelâmını dillerinden düşürmeyenler genellikle aynı kişilerse, onlar da öyle. Öyle ya, hoşgörü abası altından tehdit sopası gösterenler de onlar, “yaradılanı Yaradan’dan ötürü sevdiklerinin” ilânını edenler de... “Hoşgörü” sözcüğünün anlamına ettikleri gibi, kendilerinden olmayanın nefesini daraltanlar da onlar, “Ne olursan ol, yine gel!” çağrısında bulunanlar da... Böylesi insanların nefes alıp verdiği bir yerde, kim kendisini koruyabilir ki zavallı bir sözcük korusun? Üstelik “hoşgörü” gibi ağır yaralı, hâlâ yaralı, yılların gazisi bir sözcük...

Evet, fikrimi yine hiçbir dil ve anlatım dersi kitabıyla destekleyemeyeceğimi bilsem de belirtmeliyim ki, gazi bir sözcüktür “hoşgörü.” Terk edilmişin dilinde “aşk,” öksüz kalmışın dilinde “anne” veya hor görülmüşün dilinde “merhamet” nasıl ki gazi sözcüklerse, 6-7 Eylül’de Rumlarla birlikte dayak yemi-

şin, Maraş'ta, Çorum'da Alevilerle birlikte kurşuna dizilmişsin, Madımak'ta onca aydınla birlikte ateşe verilmişsin, cadde ortasında Hrant'la birlikte suikasta uğramışın, yani şu bizim mazlum halkımızın dilinde de, dilimizde de yani, şu güzel Türkçemizde de “hoşgörü” sözcüğü gazidir. En önde gidenidir hatta gazilerin, en çarpışmış, en vuruşmuşu ve fakat değeri en bilinmemiş olanıdır. “Bazı anlamlara gelemeyişi” biraz da bu sebeptedir işte bugün. Kurumaya başlayan bir göl gibi, bazı eski anlamlarını biraka biraka dışarıda, ufacık kalmış olması biraz da bu sebeple...

Bilmiyorum, onun bu hâlinin ayırıcısına varabilmemiz için ilaki bir iki harfinden falan mı olması gerekirdi acaba. Öyle yedi harfli, sıradan bir “hoşgörü” olarak değil de, göğsü madalyalarla dolu, yaşlıca bir “hoşgörü” ya da “hşgörü” olarak falan mı çıkması gerekirdi karşımıza, gerçekten bilmiyorum. Ama şunu çok iyi biliyorum ki onun yaralar alıp gazi olmasına neden olanlar ile anlamını daraltanlar ya bizzat aynı ya da aynı soydan kişiler. Bu böyleyken ve tükenecek gibi de değilken soyları, onlardan hoşgörü beklemekle başlarını göğe daha da erdirmek yerine, Hasan Hüseyin Korkmazgil'in o “kör olasin demiyorum/ kör olma da/ gör beni” dizelerinden esinle, tümüne birden şöyle seslenmemizin çok daha onurlu olacağını düşünüyorum:

“Hoş görün demiyoruz, hoş olmayın da, görün bizi!”

“Başka bir örnek de, hadi, tarihten verelim. İnsin Gazi’imiz trenden, Haydarpaşa Garı’nın merdivenlerine kadar gelsin yine, baksın ki karşısında işgal gemileri, Boğaz’ı bir uçtan öbür uca kadar sarmışlar... Buraya kadar her şey aynı olsun, tarihteki gibi gelişsin; ama tam bu anda ‘Geldikleri gibi giderler!’ demesin de Gazi, ‘Yapcak bi şey yok!’ desin. Diyebilir miydi? Elbette diyebilirdi. Ama deseydi ne olurdu, dememiş de ne olmuş, işte, orada tarih...”

Bunlar ve yine bunlar gibi cümlelerle tarihe bakış açımızı değiştirmeye zorluyor bizi bu kitabında, Mertcan Karacan. Değişen ve dönüşen zamana karşı insanın hangi saflarda yer tutması gerektiğini fısıldıyor sanki, okurlarına.

Zamanın çarkı döndüğünde olup bitenlerin ve olup bitebileceklerin hesabını içinden bir an bile eksik etmediği vefa duygusu eşliğinde gören Karacan, geçmişe bakarak geleceği inşa etmeye çabalamanın edebiyatçasını, şaircesini, yazarcasını ilk defa bu kitabında konuşuyor.

Sözü zaman zaman zamana bırakarak elbet...

www.remzi.com.tr

ISBN 978-975-14-2286-6

9 789751 422866

KDV’den muafdir